

**EWA CICHY-PAZDER
ANNA JANUCHTA-SZOSTAK
HANKA ZANIEWSKA**

Politechnika Poznańska

**WKŁAD WYDZIAŁU ARCHITEKTURY
POLITECHNIKI POZNAŃSKIEJ
W ROZWÓJ PRZESTRZENNY
MIAST WIELKOPOLSKICH
(ASPEKT EDUKACYJNY, NAUKOWY,
KONCEPCYJNO-PROJEKTOWY)**

Abstract: The Role of the Faculty of Architecture at Poznań University of Technology in the Physical Development of Towns of the Wielkopolska Region (Educational, Scientific and Designing Aspects). The last years of the 20th century turned out to be a real challenge for architects and urban planners in Poland. There were both a lot of positive and negative results of the free-market economy on the spatial order and city image. The influence of the Faculty of Architecture scientists and designers on the spatial renewal and development is seen through the number of events carried out by our professionals. These are for example: conferences, research, competitions for students organized both by the University and the local authorities or summer workshops for students. It is also worth emphasizing that the physical structure of the Wielkopolska region consists in the highest percentage of the smallest towns in comparison with entire country. That is why the small towns are mostly the objects of our research in the aspect of architectural and urban renewal and development.

Wprowadzenie

Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej został powołany w roku akademickim 1999/2000 i jest najmłodszym w Polsce wydziałem prowadzącym studia na kierunku architektura i urbanistyka. W 2007 r. otrzymał uprawnienia do nadawania stopnia doktora nauk technicznych w dziedzinie architektura i urbanistyka.

Tradycja nauczania na tym kierunku jest jednak dłuższa, bo wcześniej odbywało się w ramach Wydziału Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, dlatego

na dorobek Wydziału, zwłaszcza w zakresie problematyki planowania przestrzennego i urbanistyki, miała wpływ praca na Wydziale takich znakomitych postaci środowiska urbanistycznego, jak profesorowie: W. Czarnecki – twórca koncepcji rozwoju przestrzennego Poznania i autor fundamentalnej publikacji na temat planowania miast, znakomity architekt i urbanista – J. Buszkiewicz, regionalista – L. Zimowski, autor obiektów sakralnych – A. Grygorowicz, autor obiektów służby zdrowia – A. Gałkowski, autorzy koncepcji zagospodarowania przestrzennego miasteczka uniwersyteckiego w dzielnicy Morasko w Poznaniu – J. Gurawski i M. Fikus – główny projektant nowego Centrum Wykładowego PP, a także wielu innych zasłużonych twórców, których działalność sięgała często poza obszar Wielkopolski, a niejednokrotnie poza granice kraju.

Ostatnie lata XX w. przywracające polskim miastom ustrój samorządowy i jednocześnie wywołujące zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki gospodarki rynkowej dla ładu przestrzennego i obrazu miast, przyniosły nowe wyzwania dla środowiska zawodowego architektów i urbanistów, w tym również Wydziału Architektury Politechniki Poznańskiej, zarówno w aspekcie badań naukowych, edukacji rozumianej szerzej niż tylko przez kształcenie studentów oraz prac projektowych, realizacyjnych i koncepcyjnych.

Oddziaływanie środowiska naukowego i projektowego Wydziału na gospodarkę przestrzenną i rozwój miast wyraża się przez podejmowanie tematyki badań naukowych związanej ze specyfiką osadniczą Wielkopolski, organizowanie konferencji naukowych, udział w konkursach urbanistycznych i architektonicznych organizowanych przez miasto, a także praktyki studenckie przynoszące miastom, w których się odbywają zarówno materiały z inwentaryzacji urbanistycznych i architektonicznych, jak i studialne koncepcje ich rozwoju.

1. Efekty współpracy z miastami

1.1. Prace badawczo-studialne i koncepcyjne

Tematyka prac badawczo-studialnych i koncepcyjnych wykonywanych na zamówienie władz miejskich, dotyczy głównie zagadnień związanych z procesem rewitalizacji miast, lub poprawy jakości architektury i krajobrazu miasta.

Do takich prac należą:

- a) *Analiza przestrzeni publicznych miasta Poznania pod kątem możliwości lokalizacji pomników i elementów wodnych*¹ wykonana pod kierunkiem A. Januchty-Szostak, opracowana w ramach Miejskiego Programu Rewitalizacji i Strategii Rozwoju *Trakt królewsko-Cesarski w Poznaniu*. Efektem współpracy WA PP z Urzędem

¹ Wyniki pracy badawczej zostały przekazane miastu i opublikowane w kraju i za granicą, (Januchta-Szostak 2007, 2007a).

Miasta Poznania w 2006 r. była praca naukowo-badawcza, w której zaproponowano nowatorskie metody badania jakości przestrzeni miejskiej i wytyczne do kształtowania kluczowych obszarów tworzenia wizerunku miasta z zastosowaniem elementów rzeźbiarskich i wodnych (Januchta-Szostak 2007, 2007a). Metodyka została zilustrowana licznymi przykładami aplikacji w konkretnych wnętrzach urbanistycznych miasta Poznania. Efektem wdrożeniowym pracy badawczej były:

- **Katalog Miejsc Publicznych Miasta Poznania** zawierający karty inwentaryzacyjne kilkudziesięciu wnętrz urbanistycznych, w których jest możliwa lokalizacja pomników i elementów wodnych z opisem położenia, otoczenia, zagospodarowania, krótką analizą SWOT i wstępną oceną możliwości lokalizacji pomników i elementów wodnych.
- Zestawienie opracowań szczegółowych dla wybranych miejsc publicznych miasta Poznania **(12) z wytycznymi do lokalizacji pomników i elementów wodnych oraz propozycjami rozwiązań projektowych. Miejsca te zostały wytypowane na podstawie wyników analizy multikryterialnej spośród kilkudziesięciu miejsc publicznych przedstawionych w katalogu. Priorytetami wyboru były: strategiczne położenie, wysoka ranga miejsca oraz kompletna struktura przestrzenna.**

b) **Studia krajobrazowe rynku we Wrześni** ze szczególnym uwzględnieniem naróżnej kamienicy, stanowiącej problem architektoniczno-przestrzenny. Zaproponowanie nowej formy budynku było przedmiotem wyzwań projektowych podjętych przez studentów w semestrze zimowym roku akademickiego 2007/2008, w ramach zajęć z Architektury Krajobrazu. Pracę nad powyższym zagadnieniem zakończono wystawą opracowań studenckich na Wydziale Architektury PP 13 lutego 2008 r., połączoną jednocześnie z przeprowadzeniem I-go etapu konkursu na najlepszą koncepcję zmiany elewacji budynku wskazanego przez władze miasta. Wybrane prace zostały wyeksponowane w postaci wielkoformatowych wydruków na rynku we Wrześni i poddane szerokiej publicznej dyskusji w marcu br. Podjęta współpraca będzie kontynuowana i rozszerzona o studencki projekt koncepcyjnego zagospodarowania rekreacyjnego terenów wokół Zalewu Wrzeńskiego.

c) **Koncepcja zagospodarowania Placu Niezłomnych w Swarzędzu**, będącego ważnym elementem kompozycji miasta, niestety zaniedbanym i opuszczonym. Zaproponowanie nowego podziału funkcjonalnego placu oraz spójnych form małej architektury było przedmiotem zadań projektowych studentów III roku 2007/2008, w ramach zajęć z Architektury Krajobrazu. Przedstawione prace zawierały wytyczne kompozycyjne, funkcjonalne i waloryzacje przestrzeni oraz wielowariantowe rozwiązania obejmujące: wizualizacje placu, przekroje, rozwiązania detali. Opracowania projektowe cechowała różnorodność proponowanych form aranżacji placu oraz atrakcyjność przekształceń. Prezentacji prac towarzyszyły wystawy i dyskusje środowiskowe organizowane na Wydziale Architektury oraz w Swarzędzu.

d) **Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego dla miasta Kleczew** sporządzone przez reprezentantów wszystkich zakładów IAI PP WAPP zostało opracowane w roku 2003-2005 i zatwierdzone przez władze gminne.

Do inicjatywy wydziału należało natomiast podjęcie w 2007 r. wspólnie z Holendrami **opracowania studialno-projektowego Poznań Waterfront – Warta Valley**². Podjęty temat był próbą odpowiedzi na społeczną debatę nad katastrofalnym stanem terenów nadrzecznych miasta i brakiem kompleksowego programu aktywizacji i rewitalizacji tych terenów w zapisach Studium Miasta Poznania. Celem polsko-holenderskiego projektu zagospodarowania doliny Warty w Poznaniu realizowanego na WA PP w 2007 r. było opracowanie założeń programu rewitalizacji terenów postindustrialnych i wykorzystania terenów zalewowych doliny dla funkcji rekreacyjnych, turystycznych i reprezentacyjnych. Projekt powstawał dzięki współpracy pracowników naukowych i studentów WA PP oraz Avans University w Tilburgu (Holandia) z Wydziałem Urbanistyki i Architektury oraz Wydziałem Ochrony Środowiska Urzędu Miasta Poznania, Miejską Pracownią Urbanistyczną, a także Instytutem Meteorologii i Gospodarki Wodnej w Poznaniu. Do najważniejszych osiągnięć poznawczych i zastosowań praktycznych projektu „Poznań Waterfront – Warta Valley” należą (Januchta-Szostak 2007b):

- a. Program wdrożeniowy *United Waterfront* – program synchronizacji działań interdyscyplinarnych (specjalistów, organizacji i władz samorządowych) zmierzających do poprawy jakości terenów nadrzecznych w mieście i aktywizacji dróg wodnych. Idea programu *United Waterfront* zmierza do:
 - odbudowy związków funkcjonalno-przestrzennych między obszarami zurbanizowanymi, strukturami zieleni i systemem wodnym;
 - lepszego wykorzystania i rozbudowy dróg wodnych dla komunikacji, transportu i turystyki;
 - poprawy rekreacyjnego wykorzystania rzeki Warty;
 - zwiększenia potencjału retencyjnego ekosystemów miejskich i naturalnych oraz poprawy jakości wód powierzchniowych;
 - poprawy zabezpieczeń przeciwpowodziowych;
 - utworzenia „łańcucha organizacyjnego” między samorządami miast i gmin (Puszczykowo-Poznań-Oborniki), spółkami wodnymi oraz różnymi instytucjami działającymi na rzecz rozwoju turystyki i rekreacji, ochrony środowiska i ekologicznego rolnictwa.
- b. Wielokryterialna analiza możliwości zagospodarowania doliny rzeki Warty w Poznaniu pod kątem ekspozycji krajobrazu kulturowego miasta i walorów przyrodniczych dolinnego korytarza ekologicznego.

² *Poznań Waterfront – Warta Valley* – opracowania studialne i koncepcja zagospodarowania przestrzennego doliny Warty w Poznaniu; okres realizacji: 2006-2007. Polsko-holenderski projekt pod kierunkiem Januchty-Szostak, Brodziak, van Terheijden’a.

- c. Koncepcja struktury zagospodarowania przestrzennego doliny Warty w Poznaniu, stworzona na podstawie założeń programu *United Waterfront*, będąca propozycją poprawy jakości frontów wodnych Poznania z uwzględnieniem ciągłości struktur krajobrazowych, komunikacyjnych, rekreacyjnych i turystycznych oraz przyrodniczych.

1.2. Zajęcia terenowe, konkursy studenckie

W ramach procesu dydaktycznego realizowanego w zakładach i katedrach Wydziału Architektury nawiązano współpracę z wieloma miastami i gminami Wielkopolski, w tym również z Urzędem Miasta Poznania, przyjmując dwie zasadnicze formy:

1. Współorganizację i realizację praktyk studenckich (letnich zajęć terenowych), które miały na celu nie tylko prace inwentaryzacyjne stanu istniejącego przestrzeni miejskiej, ale zawierały także konkretne rozwiązania projektowe. Dotyczyły zarówno zagospodarowania, jak i zabudowy obszarów strategicznych dla rozwoju miasta (np. śródmiejskich lub nadrzecznych i nadjeziornych, zdegradowanych np. poprzemysłowych lub powojaskowych).
2. Współorganizację i realizację konkursów studenckich, umożliwiających uzyskanie wariantowych rozwiązań projektowych (w różnej skali) zagospodarowania i zabudowy ważnych terenów dla rozwoju miasta.

Najczęściej pierwszym etapem wspólnych działań są zajęcia terenowe, po których lokalne władze występują do władz wydziału z propozycją dalszej współpracy. Organizacja letnich zajęć terenowych, w ramach których studenci wykonują zadania związane z realizacją planów dydaktycznych (w zakresie urbanistyki, architektury krajobrazu, projektowania zieleni, architektury wsi, planowania terenów rekreacyjnych, konserwacji i modernizacji zabytków itd.), odbywa się często na zaproszenie jednostek samorządowych i jest finansowana przez instytucję goszczącą. W zamian samorząd lokalny otrzymuje aktualne materiały inwentaryzacyjne oraz koncepcyjne opracowania projektowe. Inwentaryzacje i analizy są materiałem wyjściowym do projektów semestralnych, jednak zarówno materiały inwentaryzacyjno-analityczne opracowywane w trakcie letnich zajęć terenowych, jak i tworzone na ich podstawie projekty (w tym m.in. strategia rozwoju miasta, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego fragmentów miasta, a także projekty rewaloryzacji centrum, projekty architektoniczne obiektów użyteczności publicznej oraz zagospodarowania stref aktywizacji gospodarczej i rekreacyjnej *etc.*) mogą być wykorzystywane przez władze miast, będących współorganizatorami zajęć terenowych, warsztatów i konkursów studenckich.

Wydział Architektury w ciągu ostatnich kilku lat zorganizował wiele konkursów studenckich m.in. w Międzychodzie, Starym Mieście, Rychwale, Czerniejewie, Obornikach, a ostatnio w Koninie, Pniewach i Sępólnie Krajeńskim. Efekty prac konkursowych najczęściej są prezentowane na szerokim forum publicznym (np. w lokalnych mu-

zeach, czy izbach regionalnych itp.), z udziałem władz samorządowych i reprezentantów wydziału, a autorzy odpowiadają na liczne pytania szerokiej publiczności. Wręczenie nagród laureatom konkursów ma z reguły uroczysty charakter i odbywa się podczas sesji Rady Gminy z udziałem Zarządu Miasta lub na uroczystościach z okazji ważnych dla miasta rocznic (przy liczным współudziale przedstawicieli mediów – prasy, radia, telewizji). Należy też dodać, że większość zaprezentowanych rozwiązań konkursowych, niejednokrotnie jest podstawą do zagospodarowania przestrzeni miasta (np. w ramach MPZP), a nawet realizacji proponowanych w konkursie inwestycji.

1.3. Instrumenty edukacyjne, konferencje, warsztaty, dyskusje

W ramach poszukiwania nowych sposobów realizacji procesu dydaktycznego, a także nowych podejść do realizacji programu nauczania, zorganizowano od 3-7 września 2007 r. międzynarodowe i interdyscyplinarne warsztaty studenckie *Charrette* wraz z seminarium kadry dydaktycznej.

Główne zagadnienie badawcze stanowiła rewitalizacja miast, jak i udział obecnych programów nauczania w tym zakresie, realizowanych przez różne międzynarodowe i polskie jednostki akademickie. Honorowy patronat objął Prezydent Miasta Poznania i J.M. Rektor PP, gdyż podstawa realizacji warsztatów polegała na ścisłej współpracy Wydziału Architektury PP z Wydziałem Rozwoju UM Poznania. Głównym celem warsztatów *Charrette*³ było podjęcie próby wypracowania optymalnego modelu podejścia do zagadnień rewitalizacji, na przykładzie obszarów śródmiejskich Poznania, na podstawie pilotażowego przykładu Wzgórza św. Wojciecha.

Przyjmując podstawowe założenie, że rewitalizacja polega na współdziałaniu podmiotów i przedmiotów miasta, uznano że jest to ważny proces, w którym powinni partycypować wszyscy zainteresowani przekształceniami obywatele, tak aby w rezultacie osiągnąć konsensus przestrzenno-społeczno-gospodarczy. Zatem w warsztatach brali udział zarówno przedstawiciele środowisk uniwersyteckich (studenci i opiekunowie), jak i reprezentanci środowisk deweloperskich i samorządu lokalnego (w roli doradców).

Celem warsztatów studenckich *Charrette* realizowanych na Wydziale Architektury było:

- rozpoznanie technik planistycznych i warsztatowych stosowanych w edukacji urbanistycznej w ramach działalności różnych jednostek wyższych uczelni polskich i zagranicznych, ze szczególnym uwzględnieniem problemów rewitalizacji miast;
- kształtowanie umiejętności współpracy w zespołach projektowych międzynarodowych i interdyscyplinarnych;

³ Zasady Charette przyjęto zgodnie z zasadą *benchmarkigu*, polegającą na inspirowaniu się i ulepszaniu dobrych praktyk, od idei zintegrowanych warsztatów, którą rozwinęła grupa związana z nurtem New Urbanism – źródło www.charretteinstitute.org

- trening zdolności podejmowania szybkich i konkretnych decyzji projektowych (z ich syntetycznym zapisem graficznym i tekstowym);
- poprawa umiejętności stosowania zasady *win-win* w procesie decyzyjnym związanym z projektowaniem i planowaniem przestrzennym, uwzględniającym różne interesy inwestorów i grup społecznych (aktywny udział o charakterze doradczym);
- weryfikacja projektów pod względem ich realności z wykorzystaniem technik badań ekonomicznych, w tym analizy SWOT i 4 sił Portera (siła oddziaływania dostawców, odbiorców, zagrożeń ze strony substytutów i nowej konkurencji).

Władze miasta potwierdziły zasadność tego typu innowacyjnych działań, podejmowanych przez wydział, które zapewniając wyższy poziom merytoryczny podczas kształcenia specjalistów-urbanistów, pozwalają też na bardziej optymistyczne prognozy dotyczące rewitalizacji i rozwoju Poznania, jak i innych miast Wielkopolski.

Innowacyjnym elementem programu edukacyjnego, a jednocześnie ściślej współpracy między jednostkami akademickimi a samorządem lokalnym są międzynarodowe warsztaty urbanistyczne organizowane przez WAPP od 9 lat m.in. w Pamiątkowie (1999), Wągrowcu (2000), Poznaniu (2001, 2004, 2006), Wąsowie (2002), Kleczewie (2002), Szamotułach (2003), Wapnie (2005), Kościanie i Zamościu (2007).

Międzynarodowy Obóz Naukowy Koła Naukowego Urbanistów „URBANATION” w Kościanie zorganizowany w lipcu 2007 r., stanowił I etap polsko-holenderskich warsztatów projektowych „Kościan Structure Vision”⁴ w ramach programu zintegrowanej edukacji⁵. Program ten obejmował nie tylko aspekty współpracy instytucjonalnej, ale również wielopłaszczyznową współpracę międzynarodową i społeczną. W projekcie uczestniczyli bowiem przedstawiciele (dydaktycy i studenci) Avans University Academy of Built Environment w Tilburgu oraz RDH – holenderskiego biura projektowego zaangażowanego w opracowanie *Strategii rozwoju miasta Kościana*, a także przedstawiciele różnych wydziałów Urzędu Miejskiego w Kościanie, lokalnych instytucji i stowarzyszeń oraz wolontariusze – uczniowie i studenci Wydziału Socjologii filii UAM w Kościanie oraz mieszkańcy miasta.

Elementem programu była również integracja metodologii badawczej w zakresie analiz urbanistycznych stosowanych w szkołach polskiej i holenderskiej, a także symulacja procesu pracy w międzynarodowych zespołach wielobranżowych. Ścisła współpraca z jednostkami samorządowymi umożliwiła studentom korzystanie z konsultacji przedstawicieli różnych wydziałów urzędu miasta oraz lokalnych stowarzyszeń i organizacji, dzięki czemu zyskali szeroki pogląd na główne obszary pro-

⁴ Projekt „Kościan Structure Vision” był prowadzony pod kierunkiem A. C. van Terheijdena z Avans University w Tilburgu (Holandia) oraz Januchty-Szostak z Politechniki Poznańskiej przy współudziale Gyurkovich oraz Brodziak (WA PP).

⁵ Założenia i cele programu zintegrowanej edukacji zostały przedstawione na Międzynarodowym Seminarium Naukowym Kadry Dydaktycznej *Charrette* – Poznań, 07.09.2007 i opublikowane (w:) Januchta-Szostak (2008).

blemowe miasta. Poznawali, przy okazji, nie tylko etapy procesu planistycznego, ale również jego „rzeczywistość” uwarunkowaną decyzjami politycznymi i wpływami lokalnych „grup nacisku”. Równie istotny jest aspekt społeczny warsztatów. Proces zintegrowanej edukacji dotyczy bowiem nie tylko studentów, ale również urzędników, radnych i mieszkańców. Obecność 30-osobowej grupy studentów w małym mieście nie pozostaje niezauważona. Spotkania i dyskusje z przedstawicielami administracji samorządowej i mieszkańcami, dostrzeganie i podkreślanie elementów tożsamości miasta, sygnalizowanie problemów w szerokim kontekście zagadnień przestrzennych i perspektywie czasu, publiczne prezentacje analiz i rozwiązań projektowych oraz informacje w lokalnych mediach wpływają istotnie na podnoszenie świadomości mieszkańców i zwiększanie ich udziału w procesach przekształceń przestrzennych miasta (integracja na płaszczyźnie społecznej).

Sprawdzeniem efektywności pracy była konfrontacja studentów z odbiorcami ich analiz i koncepcji projektowych, czyli mieszkańcami i władzami miasta. Publiczna prezentacja projektów zagospodarowania Kościana i międzynarodowe sympozjum na temat warunków zrównoważonego rozwoju miasta odbyło się 15 lutego 2008 r. w Kościańskim Domu Kultury. W spotkaniu wzięły udział władze samorządowe miasta Kościana i Powiatu Kościańskiego, radni miejscy, rady osiedli, przedsiębiorcy, przedstawiciele oświaty, kultury oraz instytucji okołobiznesowych, pracownicy Urzędu Miejskiego i Starostwa Powiatowego, a także mieszkańcy i goście z holenderskiej firmy RDH, która wspólnie z samorządem miejskim pracowała nad *Wizją strategiczną dla miasta Kościana*. Prezentacja i wystawa opracowań projektowych była również przedmiotem zainteresowania lokalnych mediów i społecznej dyskusji na forum internetowym miasta.

Równie ważnym celem studenckich praktyk (zajęć terenowych) i warsztatów jest utwierdzanie mieszkańców małych miast w poczuciu tożsamości z miejscem zamieszkania przez opracowanie katalogu form architektonicznych charakterystycznych dla ich lokalnej specyfiki (Pyzdry, Koźmin Wlkp., Kościan i in.) (Barek, Zaniewska 2006) oraz praktyczne odtwarzanie lokalnych technik budowlanych (Łącko) (Barek 2007).

Podsumowanie

Specyfika struktury osadniczej Wielkopolski, która ma najwyższy w kraju udział miast małych i najmniejszych sprawia, że w badaniach, konkursach i praktykach studenckich ta grupa miast jest najczęściej reprezentowana. W grupie małych miast następuje również wyraźne zainteresowanie współpracą z uczelnią i jej wynikami, zwłaszcza że przybierają one czytelną formę graficzną. Trzeba jednak przyznać, że inicjatorem współpracy z miastem częściej bywa wydział niż samorząd.

O randze i odpowiednim poziomie merytorycznym prac dydaktycznych, naukowo-badawczych i projektowych w zakresie urbanistyki i architektury, realizowanych

na WAPP, mogą świadczyć liczne nagrody i wyróżnienia. Prace studenckie są nagradzane w różnego typu konkursach, m.in. w tak prestiżowych, jak Moja Wielkopolska, które są organizowane przez stowarzyszenia zawodowe (TUP i SARP) we współpracy z władzami samorządowymi miast i gmin. W ostatnich latach projekty dyplomowe urbanistyczne otrzymały prestiżowe I nagrody (2006) i II nagrody (2007).

Dorobek wydziału, związany z realizacją zajęć terenowych, konkursów, warsztatów jest często przedmiotem prezentacji i publikacji na krajowych i zagranicznych⁶ konferencjach naukowych, a stworzone w ich efekcie koncepcje projektowe są niejednokrotnie podstawą opracowania projektów realizacyjnych, a także występowania o środki unijne w ramach określonych programów UE.

Literatura

- Barek R., 2007, *Problemy tożsamości zabudowy szulcowej na przykładzie działań we wsi Łącko*. Architektura i Urbanistyka – Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej nr 12, WPP, Poznań.
- Barek R., Zaniewska H., 2006, *Warunki rozwoju małych miast w Wielkopolsce*, [w:] *Uwarunkowania rozwoju małych miast*, K. Heffner, T. Marszał (red). Biuletyn KPZK PAN z. 226, Warszawa, s. 104-124.
- Cichy-Pazder E., 2005, *Urban Planning. Teoretyczne i metodyczne podstawy projektowania urbanistycznego*. Wyd. Politechniki Poznańskiej. Poznań.
- Cichy-Pazder E., 2005a, *Zrównoważona przestrzeń śródmiejska Sustainable Downtwn Space*, [w:] *Przestrzeń publiczna współczesnego miasta*, t. 1. Czasopismo techniczne, z. 9-A, Kraków.
- Cichy-Pazder E., 2007, *Architektural Methods of Valorisation System of Downtown Space*, [w:] *Viacurstvove jadro mesta*. Bratislava.
- Cichy-Pazder E., Pazder D., 2007, *Rewitalizacja małych miast Wielkopolski na przykładzie konkursów studenckich*, [w:] *Rewitalizacja miast w Polsce. Pierwsze doświadczenia*, P. Lorens (red). Biblioteka urbanisty, t. 10, Warszawa.
- Januchta-Szostak A., 2007, *Methodology of Visual Art Localization in Public Spaces on Example of Poznań City*, [w:] *Town Planning and Architecture*. Research Journal of Vilnius Gediminas Technical University and Lithuanian Academy of Sciences, Town Planning and Architecture, t. 31, nr 1, Vilnius.

⁶ M.in. WAPG – Gdańsk, prezentacja i publikacja (Cichy-Pazder, Pazder 2007); konferencje: UMP Poznań (październik 2007 *Ustawa o rewitalizacji jako praktyczny instrument wsparcia odnowy polskich miast*, Cichy-Pazder *Kształcenie dla rewitalizacji – Międzynarodowe warsztaty „Charrette”*-referat z prezentacją oraz: *Gdańsk Rewitalizacja urbanistyczna – zagadnienia społeczne i ekonomiczne*, Cichy-Pazder referat i prezentacja pt. *Rewitalizacja śródmieść miast dużych – wybrane aspekty przestrzenno-społeczne*, także w Bratysławie, kwiecień 2007 *Viacurstvove jadro mesta. Vedecka konferencia s medzinarodnou ucasto*, referat, prezentacja i publikacja, Cichy-Pazder (2007) i Pazder, Kaźmierczak *The Downtown Culture Space as a Particular Kind of the Public Space*).

- Januchta-Szostak A., 2007a, *Obiekty rzeźbiarskie jako element tożsamości krajobrazu miasta Poznania*. Architektura i Urbanistyka – Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej nr 12, WPP, Poznań.
- Januchta-Szostak A., 2007b, *Waterfront – the New Image of the City. Transformation of Warta Valley in Poznań*, [w:] *Urban Heritage: Research, Interpretation, Education..* VGTU leidykla „Technika”, Vilnius.
- Januchta-Szostak A., 2008, *International Urban Workshop – Element of Integrated Education*, [w:] *Kształcenie urbanistów w Polsce*. Materiały pokonferencyjne Międzynarodowego Seminarium Naukowego Kadry Dydaktycznej „Charrette”. Wyd. Fundacja Twórców Architektury, Poznań, s. 67-72.